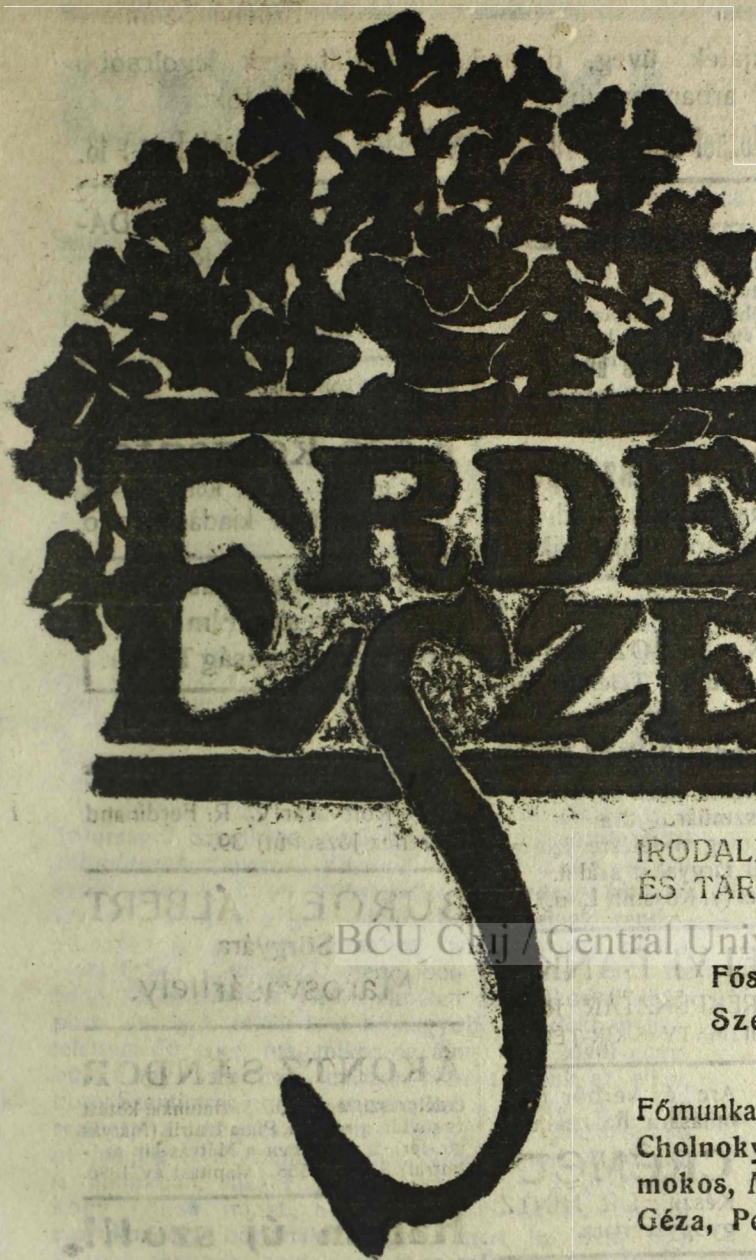

VI. évf. 1920. szept. 25. XXXVIII.
szám. Megjelenik minden vasárnap.

ERDÉLYI SZEMLE

IRODALMI, MŰVÉSZETI, KÖZGAZDASÁGI
ÉS TARSADALOMPOLITIKAI HETILAP

Főszerkesztő: S. NAGY LÁSZLÓ.

Szerkesztő: TORDAY JÓZSEF.

Főmunkatársak: Áprily Lajos, Berde Mária,
Cholnoky Jenő, Csengeri János, Gyallay Do-
mokos, Makkai Sándor, Márki Sándor, Nagy
Géza, Petres Kálmán és Reményik Sándor.

TARTALOMJEGYZÉK:

Reményik Sándor: Nyílt levél a
Napkeletnek.

Olosz Lajos: A nagy mysterium.
(Vers.)

Áprily Lajos: Szeptember. (Vers)

Balogh Arthur: A nemzetiségi
eszme evolúciója napjainkban.

Idegen költők. Goethe: A pát-
kányvadász. Sas és galamb.
(Versek) Ford.: Bakóczy Károly.

Id. J. H. Rosny: A nagy rejtély.
(Novella.) Ford.: Kovács S. J.

Finta Gerő: Melancholia. (Vers.)

Szeőrdi János: Farkas Ödön
hangfejlesztő elmélete.

Áprily Lajos: Találkozás. (Vers.)

Tóth Ernő: Este. (Novella.)

Reményik Sándor: Egy eszme
indul... (Vers.)

Emmi Lewald: Irmengard Hen-

neberger. (Regény.) Fordította
Reményik Sándor. (Folytatás.)

Balogh Arthur: A világpolitika
hullámai: A keleti szfinx. Nyugat
politikája. Új világháború.

S. Nagy László: Gorkij Maxim:
Egy élet regénye.

Daday Gerő: Nagybánya mű-
vészi élete napjainkban.

Kövári Jolán: Késő este, ha
hull a hó...

Ára 3 Leu.

FARKAS CIPŐÜZLET

Calea Regina Maria (v. Deák Ferenc-utca) 2. szám. (Városház épület.) Saját készítményű cipőkülönlegességek állandóan raktáron.

SCHWARTZ MÁRTON

bádogos-műhelye. Radák-utca 4. sz.

Manikür-szalón

Deák F.-u. 8. sz. alól C. R. Ferdinand (Weselényi-u.) 12. alá költözött.

TÖRÖK-cukorkagyár

Kolozsvár, Kriza-u. 6. sz. Csokoládé-árak és bonbonok.

SIPOS JENŐ

női konfekció üzlete Cluj-Kolozsvár Piata Unirii (Mátyás király-tér) 17.

HOROSZ IGNÁ CZ

női divatüzlet, Piata Unirii (Mátyás király-tér).

D'Or

Piata Unirii (Mátyás király-tér) 5. sz.

„Metropole“ Kávéház

a Vashid mellett.

NOVELLY L. UTÓDA**SPIERER FIVÉREK**

női divat áruház, Piata Unirii (Mátyás király-tér) 16.

MORVAY VILMOS

PIATA UNIRII (MÁTYÁS-KIR-TÉR) 12.

Tavaszi újdonságok érkeztek nagy választékban. Ruhá- és kosztüm-selymek, csipkék, szalagok, harisnyák és fehérneműek

speciális raktára.

Fölhívás!

Elvállalunk, gazdáknak gyapju- len- és kenderfonalak bérszövését. Továbbá vesszünk len- és kender-fonalat.

Ugyanottvastagabb fajta gyapju-szövetek gazdáknak eladók.

Szövőgyár 20. Piata Mihailu Viteazul (volt Széchenyi-tér.)

VILÁGCIKK! VILÁGCIKK!

„Transsylvania“

mentholos sóborszesz egy házból sem hiányozhatik. —

Kapható mindenütt,

„Transsylvania“

Behozatali és Kiviteli

Részv.-Társ. Marosvásárhely.

Bérszántást

Fowler-gőzekével nagyobb területet, továbbá mezőgazdasági és ipari gépek javítását elvállalja: **Első Kolozsvári Gőszántási és Cséplési Vállalat,** Kolozsvár, Bem-u. 13. Telefon: 11-59.

Gyermekjáték, üveg, diszmű és kötött áruk legolcsóbb árban nagyban és kicsinyben kaphatók

Lakatos József utóda áruház, str. Regina Maria (Deák F.-u.) 13.

S. NAGY JÓZSEF

Calaea Viktoriel (Kossuth L.-u.) 37. sz. alatti közkezdveit vendéglőjében a leg- kitünőbb borokat, meleg és hideg ételeket lehet kapni.

Szolid árak. :: Pontos kiszolgálás.

Heinrich-féle**Szent László szappant**

használjon mindenki. Olcsó és higiénikus!

Ruhát művésziesen fest és tisztít

Czink, Kolozsvárt

Gyár: Dézma-u. 8. Telefon: 556.

Dr. Nagy, Lászlóffy és Székely

fanemű játék és diszműáruháza

Nagyban megrendelésre izléses kivitelű tárgyakat szállít.

Cal. Victoriel (v. Kossuth L.-u.) 35.

ERDÉLYI BANK

ÉS TAKARÉKPÉNZTÁR R. T. PIATA UNIRII (MÁTYÁS-KIR-TÉR) 32.

Arc és kéz bőr ártó- mítására használjunk

„LILI CRÉMET“

Készíti: DR. HINTZ- gyógyszertára.

POLONYI SÁNDOR

Piata Unirii (Mátyás-tér) 29. (Bántfy-pal.)

fűszer- és gyarmatáru üzlet

teljesen felszerelve festék-, lack-, kence-, olaj- és anyagáru cikkekben. Megren- delések vidékre is azonnal küldetnek.

Ajánlja dúsan felszerelt rak- tárat gyógyszer- és kozmetikai készítményekben

„EMKE“ DROGÉRIA

Legelőnyösebb árak

Vincourekne Mező Ius

„Tailleuse moderne
o pour Dames.“ o

**ERDÉLYI MEZŐGAZDA-
SÁGI RÉSZV-TÁRS**

Alaptőke: 3 millió korona. (Erdélyi Bank épülete.)

Az erdélyi könyvpiac
értékes újdonsága a

Késő köszöntés

Füzve 6.— K Kötve 20.— K

o o Amateur kiadás! o o

**Ipari, Mezőgazdasági és
Kereskedelmi
Részvénytársaság Torda.**

Erdélyi Bánya**Részvény-Társaság**

Cluj-Kolozsvár C. R. Ferdinand (Ferencz József-út) 39.

BÜRGER ALBERT

Sörgyára

Marosvásárhely.

ÁKONTZ SÁNDOR

erdélyreszi legrégibb kézmunka, kötött és rövidáru raktára. Piata Unirii (Mátyás kir.-tér) 5. (szemben a Mátyás kir. szo- borral) Telefon 558. Alapítási év 1886.

Harom új szó!!!

„Kristály“ fest, tisztít.

Gyár és főüzlet: Munkácsy-u. 32.

Fiók üzletek: Széchenyi-tér 6.

Deák Ferenc u. 9. Jókai-utca 2.

Wesselényi Miklós-utca 13. szám.

GRÜN WALD ÉS STEINER

női divat különleges- ségek áruház

Piata Unirei v. Mátyás-t. 12.

Eredeti francia selymek, etamlók és ruhavásznak raktárra érkeztek

modern női divatszalonja
CLUJ (KOLOZSVÁR)

Str. Juliu Maniu No. 3.
(v. Szentegyház-u. 3. sz.)

ERDÉLYI SZEMLE

Irodalmi, művészeti, közgazdasági és társadalompolitikai hetilap

Nyílt levél a Napkeletnek.

Több tiszteletet kérünk. Több tiszteletet követelünk az álmok és az álmodók számára. Mindenkitől. Még Szentimrei Jenőtől is, még a Napkelettől is, amely pedig — furcsa — éppen az álmok tiszteletét, mindenki becsületes meggyőződésének megértő méltányolását írta zászlajára. De csak írta. A valóságban egyebet csinál. Valóban teret ad versben és prózában — a szent megértés nevében — a legfantasztikusabb „álmok”-nak is. Viszont komoly értékeket támad a lesajnálás, vállveregető leereszkedés, fölényeskedő gúny olyan hangján, amelyet éppen itt Kolozsvárt, éppen ma nem hagyhatunk szó nélkül. Miért kellett Szentimrei Jenőnek Cholnoky professzort megtámadnia? Aki míg itt volt, a mi kultúránk becsületére és dicsőségére dolgozott s aki, mikor innen távozni kényszerült, azért ment el, hogy folytassa munkáját a magyarságért, amelynek a külföld előtt is csak elismerést szerzett.

Honnan tudja és honnan veszi magának azt a bátorságot Szentimrei Jenő, hogy Cholnoky professzort féltudósnak nevezze? Ennek a megállapítására, azt hiszem, adatok, tények szükségesek, tudományos bizonyítékok, amelyek aligha állnak Szentimreinek rendelkezésére. A „pánturánizmus”-ra nem akarunk kitérni. Nem tudjuk, Cholnoky mennyiben képviseli ezt. Ez lehet túlzás, lehet helytelen elméleti és gyakorlati álláspont, de mint olyan is a legnagyobb mértékben tiszteletreméltó éppen ma, mikor az álmainkon kívül egybünk úgy sem igen maradt. Nem szólunk az ellen, hogy Szentimrei Jenőnek nagyon kell a „próza,” a „durva realitás,” a „megtízszerezett termelés” stb. jók, azonban ne felejtse el Szentimrei, hogy mindezeknek a jóknak is álmokban, ideális törekvésekben van a gyökerük, hogy onnan nőnek, hajtanak ki, azoknak az erejéből táplálkoznak, borulnak virágba, mert ha nem úgy tesznek, akkor haszontalanok és szemétre és tűzre valók. Tiltakozunk a hang ellen, amellyel Szentimrei a mi álmainkhoz nyúl. És több tiszteletet követelünk, — igen, a „hőskölteményen merengő öregek” számára. Isten látja a lelkünket, mi sem gyönyörködünk a vérben, a szenvedésekben, mi sem kívánjuk vissza a háborút és elhiszszük Szentimrei Jenőnek, hogy sokat szenvedett a háborúban, — de tudunk olyanokat, számtalant, újjal megmutathatnók őket, akik éppen annyit, ha nem többet szenvedtek testileg-lelkileg a háborúban vagy másutt — és mégis ma is azt vallják, hogy vannak a világon nagyobb értékek mint a gazdasági jólét, a jó munkaalkalom és a „megtízszerezett termelés” és hogy ezekért az értékekért szenvedni — érdemes. De minek vesztlegessük a szót? Aki ezt nem érzi, az úgy sem érti meg soha. Az folytatni fogja a tapintatlan támadásokat a saját vérei ellen, akkor, amikor testvéri szeretetet és megértést ígér az egész világnak. — Milyen gyönyörű játék is, milyen magasrendű szellemi torna, mikor az ittmaradt magyar sárral és gúnnyal hajigálja az eltávozott magyar lábanyomát. Szép játék. Ősi magyar játék. De ezt a játékot mindig mások rendezték és mások nevettek rajta.

Reményik Sándor.

A nagy mysterium

Eliramló, ködfátylas, csalóka Világ:
ha a kéz egészen száradig elér,
akkor tudjuk csak,
hogy Téged letépni nem lehet
s aki derekad átfogja
s a szemedbe tekint,
az tudja csak, hogy milyen messze vagy.
Zarándokolva hosszú utakat
melyek évek mezőin kanyarognak át,
jntottam el én is
fekete várad
csukott kapujához.
Tudom már, hogy beljebb nem lehet.
Virágot szedek a sánc előtti réten
s leszakítok a várudvarról
kihajló ősi tölgy lombjából
egy fényes, örökzöld levelet.

Olosz Lajos.

Szeptember

Jaj, ezek a homályos reggelek,
amikor minden vágy a nyár után hal!
Huszonöt éve, fázós kis gyerek,
az iskolába indultam apámmal.

A kert fölött már leng a szürke szál,
hörögve gördül már a szomju hordó.
A kőfalnál lecsüggedt fejjel áll
s szíromtalan borzong a napraforgó.

De túl a hegyről már a fény izen,
a nap hideg gyöngyös levélre csillan,
s felgyújtja borzongó, sötét szívem,
mint egy homályos kis körtét a villany.

Áprily Lajos.

A nemzetiségi eszme evolúciója napjainkban

A nemzetiségi eszme, amelynek tartalmát alig lehet találóbban megadni, mint egy kiváló magyar társadalomtudós tette, mondván, hogy az nem más, mint a lét különös, sajátos formájához való ragaszkodás, e sajátosság politikai érvényesítésére való törekvés — a háboru előtt csak úgy alapját képezte a belső és külső politikának, mint egyáltalán a tizenkilencedik század közepe óta. Látszólag csak a szociálista tanok veszélyeztették nemzetközi jellegűknél fogva. Ám a szociálizmus már a háboru előtt hirdette, hogy nem áll ellentétben a nemzetiséggel. A szociálizmus nemzetközisége a Marx-féle orthodox tanok szerint valóban csak abban áll, hogy miután a proletáriátusnak a kapitalizmus által való kizsákmányolása, a munkásság elnyomott helyzete nem izolált, nemzetenkinti, hanem általános, nemzetközi jelenség, ennek következtében az osztályharcnak, a munkásság szervezkedésének a fennálló gazdasági rend megdöntésére is nemzetközinek, nemzetközileg szolidárisnak kell lenni. A szociálizmus és a nemzeti eszme összeegyeztethetlenségét a tan nem valotta, a munkásság, főleg a német, nem hangoztatta.

Kétségtelen, hogy a háborut megelőzőleg az európai népekben a gazdasági kérdések mellett a sajátos nemzeti lét nagyobb teljességére vagy ennek elnyerésére irányuló törekvések domináltak. A század eleje csak folytatása volt az előző század közepén egyszerre hatalmas erővel életre kelt folyamatnak, a nemzeti államok rendszerére való törekvésnek. Ugyanaz az eszme hatott tovább folytonos erővel, amely a német, az olasz egységet, a Balkán-félsziget önálló nemzeti államainak keletkezését előzőleg már létrehozta. E rendszer kiépítése mindenestre még sok kívánni valót hagyott fenn. Egy csomó kielégítetlen vágy az etnografiai alapokon nyugvó, sajátos nemzeti élet nagyobb teljessége, illetve annak elnyerése iránt hevíttette a lelkeket. Franciaország elvesztett két tartományát nem tudta elfeledni. Angliának a tizenkilencedik század legelejétől megvolt a maga irlandi kérdése. Az olasz irredentizmus 1878-tól követelte Dél-Tirol, Görz, Trieszt, Isztria, Dalmácia, Svájcban a tesszíni Kanton, továbbá Nizza, Corsica, Maltának Olaszországhoz csatolását, hogy egyesítve legyenek egy nemzeti államban az olasz nyelvet beszélő lakossággal bíró összes területek. Hogy Dalmácia nem olasz, azt ép úgy elfeledték, mint ahogy a franciák nem akarták akceptálni azt, hogy Elzász nem francia, hanem német 85 százalékban.

A politikai önállóság elnyerésére való törekvés a fennálló politikai alakulatok megbontásával a volt osztrák-magyar monarchia népeinek körében volt főleg észlelhető. Ausztria újabb története több, mint félszázadon át tudvalevőleg nem állott egyébből, mint az államban egymással megférni nem tudott nemzetiségek szüntelen torzalkodásából, amelyek időnként majdnem

teljesen paralizálták az állam életét. — De míg ez a többiekénél jobbára e torzalkodásban, vetélkedésben merült ki, a csehek a legnagyobb szívóssággal készítették elő önálló politikai létüket. A horvátok nem voltak megelégedve a magyar állam keretében elfoglalt széleskörű országos autonómiájukkal, bár szeparatistikus törekvéseik céljával egészen nem voltak tisztában. — Európa Keletén a finnek és lengyelek egészítették ki a képet, mely a nemzetiségi törekvések általánosságát mutatta, kiterjedve a Balkán államokra is.

Hogy a háborut nem a belga semlegesség megsértése, nem az emberiség nagy javai, a szabadság megmentésének érdeke, egyáltalán nem hasonló ideális célok elérése tette egy általános világfelfordulássá, ma már felesleges bővebben bizonyítani. Az 1815-iki szövetségesek hangoztathatták, hogy a szabadság bajnokaiként harcoltak Napoleon zsarnoksága ellen s a korzikai hódító megsemmisítése Európa érdeke. Az antat hasonlóra nem hivatkozhatott. Hivatkozása, hogy Németország világuralmi törekvéseinek letörésére kellett harcba szállnia s a népek szabadságát a németekkel szemben megmenteni az emberi haladás követelményei által diktált kötelessége, ámitás volt s más célok elleplezése. Clemenceau és Lloyd George nagyhangú, népszerű deklamációi e részben ép oly fallációk voltak, mint a Wilson kenetes, doktrinér, bölcseskedő frázisai, melyekkel sikerült neki népét egy új keresztesháborúba uszítani. Amit a háboru előzményeiről, kirobbanásának okairól, a diplomáciai mesterkedésekről és intrikákról eddig olvastunk, épen elég ama tétel elfogadására, hogy az mindenestre az angol-német ellentétre, a Németország hatalmas fejlődésével szembeni féltékenykedésre megy vissza, amelybe való beleavatkozás az antat részén levők mindenkinek kedvező és rég várt alkalom volt régi politikai céljaik elérésének megkísérlésére. Ez utóbbiakban pedig — a gazdasági törekvések mellett, mint Angliánál, Amerikánál, Oroszországnál — ismét a nemzetiségi eszme játszotta a fő szerepet. Így volt ez Francia- és Olaszországnál s a Balkán-államoknál egyaránt. Hiszen a szövetségesek londoni szerződése a háboru sikeres befejezése esetén előre odaigért mindeniküknek az egyes nemzeti aspirációk teljesülését.

Hogy a szociálizmus képes nemcsak szembe nem helyezkedni a nemzeti eszmével, hanem annak hathatós fegyvertársa lenni, semmi sem mutatta meg jobban, mint a világháboru. A szociálizmus nemzetközisége nem volt sehol, a szociálisták nemcsak hogy nem akadályozták meg a háborut, hanem a francia szociálista ép úgy elhitte a reváns eszméjéről meggyőzt, nagyhangú politikusoknak, hogy Németország megsemmisítése a legszentebb emberi kötelesség, mint ahogy erről a francia kapitálisták szentül meg voltak győződve. Ha az egyes országok szociálistái innen is, túl is azt a magatartást tanúsítják a háboru kitörésének idején, amít ma a lengyeleknek szánt munició szállítása körül, bizonyára semmi se lett volna a nagy vérontásból. De a

ogyan a német szociálisták ráhelyezkedtek a császár kiadott jelszavának alapjára, hogy nincsenek pártok, csak németek, ugyanezt tették a többiek. Az osztályarcot felfüggesztették és csak a más nemzetbelit látták ellenségként. Ez mindenestre egy eddig még kellőleg nem méltatott, nagyon érdekes lapja a szocializmus történelmének. Talán a szocializmus akkori magatartásának kérdésére is áll, amit Treves, az olasz reformszocialista mond: „A jelen tragikuma az, hogy a polgári osztályoknak már nincs hatalma, hogy akarukat ránk kényszerítsék, de viszont mi sem vagy vagyunk még elég erősek arra, hogy akarunkat rájuk kényszerítsük.”

A négy esztendei élet-halál mérkőzésre jött aztán az antat győzelme az amerikai segedelem révén, a központi hatalmak összeomlása, majd Versailles és a többiek. „A békekönferencia igazán nem nevezhető pártatlan bíróságnak, hanem az a fórum, amelyen a győztes a legyőzöttekre kényszeríti akaratát” — mondotta Bernard Shaw annak idején. A győzők a békeasztalhoz citálták sorjában a legyőzötteket, hogy átadják a feltételeket, amelyeket alá kell írniok. Hogy valami egységes alapelvek szerint készültek volna ezek, egyáltalán nem állítható. A harmincéves háború után a vallásszabadság, a napoleoni háborúk után a legítimitás és a fennálló fenntartása, a későbbi kor háborúi után az európai egyensúly voltak az irányadó eszmék a rendezésnél. Most minden egységes irányelv hiányzott. A történelmi multnak, a gazdasági igényeknek eleget tettek az etnografia rovására és megfordítva. A wilsoni elvek s a békekönferencia nyilatkozatai szerint a nemzetiség lett volna a fő szempont. De még egy, az antant mentalitásával rokon gondolkodású politikus is azt mondja, hogy erkölcsileg nézve a dolgokat a megoldással semmi esetre sincs oka az antatnak büszkélkedni, mivel a tiszta intenció hiányzott az antant politikájában a nemzetiségi kérdés igazi megoldása érdekében. Az új egyensúly nem erkölcsi, hanem mechanikai — hatalemi egyensúly.

Kétségtelen, hogy a békeszerződéseknél a nemzetiségi elv, régi nemzeti aspirációk kielégítése és új nemzeti államok alakítása lebegett főleg célként a győzők szemei előtt. A megoldás azonban számos tökéletlenséget mutat, mert az új vagy megnövekedett államok mindenikében tekintélyes nemzeti kisebbségeket látunk. (Legkedvezőtlenebb e részben Cseh-Szlovákország helyzete, ahol maguk a csehek felét sem teszik ki a népességnek és még a 8 milliónyi cseh-től lakossággal szemben is 5 1/2 milliónyi más nemzetiségű áll). Másutt, így Jugoszláviában, a rokon nemzetiségek — horvátok és szerbek — ellentéte veszélyezteti az egységet. Továbbá ha őszintén akartak volna a győzők a nemzetiségi elv alapjára helyezkedni, nem tilthatták volna meg Ausztriának Németországgal való egyesülését csak azért, hogy ez utóbbi megerősödését megakadályozzák. A győzők célja egyszerűen az volt, hogy érdekeiknek megfelelően rajzolják meg Európa jövőbeli térképét és

a nemzetiségi elvet csak annyiban vették tekintetbe, amennyiben ez céljuk szolgálatába volt állítható.

A békekötés utáni események azonban határozottan a nemzetiségi elv érvényesülésére irányuló további törekvéseket mutatnak az egyes népeknél. Az ir nemzetiségi mozgalom eddig nem tapasztalt erővel jelentkezett s folytonos gondja Angliának. Németországgal szemben a békekötés óta követett megalázó eljárás nagyon alkalmas a németiség összekovácsolására s ma még szunnyadó nemzeti öntudatának felébresztésére. Ausztria mind erősebb vágyat mutat a Németországgal egyesülésre. Az európai Törökország megsemmisítése a többi nemzeti öntudatot a nacionalistákban keltette fel. Lengyelország a határain kívül élő lengyelek megváltásáért kezdett háborút. Még az orosz bolsevizmus is határozottan a nemzetiségi eszme jegyében alakult át a lengyel támadás következtében. Mindezek eléggé mutatják, hogy a nemzetiségi eszme ereje nemcsak hogy nem csökkent, hanem változatlanul, sőt növekvő mértékben hat tovább. Ennek következtében a többi nemzetiségű államnak a nemzetiségek közti béke megteremtése és fenntartása tovább is nehéz problémája marad. Megoldását a békeszerződések e részbeni rendelkezései s a népszövetségnek ez irányú ellenőrző szerepe lennének hivatva elősegíteni.

Balogh Arthur.

=====

Idegen köllők

(Műfordításaink.)

Goethe fordítások

A patkányvadász

Én vagyok a híres dudás,
Világcsudált patkányvadász,
Kire kulcsos városon
Szükség van éppen biztoson.
S ha volna is patkány megannyi
S menyét is fogna még akadni:
Dudámba fúvok s már szalad
Vesztébe mind a rusnya had.

Csak ám a jókedvű dudás,
Ha kedve jön, gyerekvadász.
S a gyermek bármilyen szeles,
Kezes bárány mesémre lesz.
Legyen bár helyke a fiúcska,
Vagy ijedős, félénk a fruska:
Csak a dudámba markolok
És mind utánnam bódorog.

De ám a furfangos dudás,
Ha úgy esik, hát nővadász.
Hová csak lábát beteszi,
Nehányak már esztét veszti.
S bármily butujka a lányféle,
S bármily begyes az asszonynépje:
Minddel biz a világ forog,
Ha a dudámba markolok.

Bakóczy Károly.

Sas és galamb

Egy ifjú sas kitárta szárnyát:
 Zsákmányra kelt,
 De nyíl ütötte s vágta ketté
 Jobb szárnycsapóját.
 Mirtusz berekbe hullt alá.
 Három nap nyelte kinjait
 S három nagy, hosszú éjen át
 Baján veszekelt.
 De végre meggyógyítja őt
 A mindent bájoló természet
 Mindig kész balzsama.
 Kimászik a bokorból
 S kinyílja szárnyát, — haj! de a
 Csapóerő oda! —
 Nagy üggyel-bajjal kúszik
 A föld színén.
 Hozzá méltatlan préda-éhesen.
 Búsán borongva
 Patak partján egy kőre ül.
 Fel néz a tölgyre,
 Az égre fel
 És könny telíti fenséges szemét.
 Most pajkosan a mirtuszágakon
 Galambpár surran át,
 Leszáll, bókolva bandukol
 A part arany homokján
 S egymást keresve kergeti.
 Vörösses szemmel kéji vadászva
 A búban bánkodót meglátják.
 A hím kíváncsi nyájasan
 Közeli bokorra száll s lenéz
 Öntetszelegve jószívűn reá.
 Te bús vagy, búsja kedvesen,
 Légy újra víg, barátom!
 Hát nincs meg itten mindened
 A csendes boldogsághoz?
 Nem lelnéd kedved az aranygalyakban,
 Amelyek nap hevéből óvnak?
 Patak mellett puha mohában
 Nem tárhozod ki kebledet
 Az esti napsugárnak?
 Friss, harmatos virágba jársz,
 Érdő feltöltött teljiből
 Szeded, mi szemnek-szájnak kedves.
 Ezüst forrásból oltod el
 A könnyű szomját. —
 Barátom, az igaz boldogság
 Csak a kevésre vágyás
 S aki kevésre vágyik,
 Bárhol elégedett.
 Ó bölcs, a sas szólt és búskomoran
 Még mélyebben magába süppedett:
 Ó bölcsesség, szavad galambé!

Bakóczy Károly.

(Goethe.)

A nagy rejtély.

Irta: Idősb J. H. Rosny, a Goncourt akadémia tagja.

Alkonyodott, amikor nagysokára elérkeztünk a Kék-Hegyekig. Kopár, szomorú hely volt, gyémánkeménységű gránitból teremtve. Még a zuzmóknak sem volt kedvük meghódítani.

— Végre helyt vagyunk! — szólt társam diadalmas arccal.

Bizalmatlanul tekintettem rá. Háromnapi kószálás után a pusztában ez a kijelentés alávaló ámtásnak tetszett.

— Az élet ott túl van! — erősítette.

— Ott túl! — szóltam kesernyésen. De hogyan kapaszkodjunk fel? Ezek valóságos falazatok!

Relyteljes mosolygással biccentett a fejével.

— Kishitű ember, nem meg mondtam, hogy út vezet oda?

Útnak eredt, jobb felé. Vagy tíz perc múlva szabálytalan hasadékra mutatott, amely elnyúlt a sötétben:

— Ott van!

Ezzel belépett egy sötét üregbe s felgyújtotta villamos lámpáját. Az ibolyás sugarak csendes éjszakában szóródtak szét. Az út szűk volt, csak üggyel-bajjal mehettünk. . . S meddig tartott! Elgyötört a hosszú, keserves út, úgyhogy tamaskodni kezdtem.

Végre kiszélesült a hasadék: tágas barlangba jutottunk, ahol valami fény olvadt egybe a villamos sugárcsikkel. Ez a fény nőttön-nőtt: úgyhogy már vezethetett bennünket.

— Közeledünk! — mondta, szinte ünnepiesen Dániel.

A világosság élénk lett, de kellemes: olyan narancs-színű, mint amilyen napszálltakor. De még mindig nem láttam semmit. Akarva-nemakarva elkáromkodtam magamat. . . Elkanyarodtunk egy kiszögellésnél és felkiáltás tört ki belőlem. Ott volt előttünk az Igéret Földje!

Milyen szépséges szép volt! Óriási nap tükröződött a tó vizében, mint valami kerek és rézszínű parázs. Igen magas fák, szertelen nagy nádak himbálóztak szép lassan az esti szellőben. . . Tüstént rájöttem, hogy nagy titokzatosságba avatódtam be. Ibolyaszínű, selyemszórú fantasztikus járású vadak iramodtak a partok felé, orrszarvúak nyújtogatták ki rengeteg szájukat a tóból vagy másztak fel a meredek sziklafalra; fel-fel villant aranyszínű törzsük és domború szemük.

— Chaerotheriumok. . . szibalenski! — szólt a társam.

Különös neszt töltötte be a térséget. A lóformájú állatokban, melyek a fűzes hosszában húzódtak tova, felismertem a hipparionok jellegét. Más állatok is futottak elő, mind egy irányban iramodtak, s amint visszafordultam, láttam egy csapatot, amely végtelen hosszú sorban közeledett ellenállhatatlanul.

Az afrikai fenyérekén, a Niger partján, vagy a szent Ganges mellett láttam párjukat ezeknek a csapatoknak. . . Védő eszközeikről, amelyek lent szinte egyenesek, fent kissé görbék voltak, annyi más állat közt majdnem sejtelemszerűen felismertem a rettentő mastodonokat. . . Olybá tetszettek, mint eleven sziklák; a lábuk megannyi oszlop: fejük gránittömbök. Szép lassan jöttek, méltóságosan, lerítt róluk a nyugodt erő.

— Nagyszerű, pompás! — kiáltottam fel s elfogott bizonyos misztikus lelkesedés.

— Bizony nagyszerű, — nyugtatott meg meghatva; kétezer századdal haladtunk hátra az idők mélyébe.

A világ újra teremtésének örömet izleltem. A multnak az a nagy szeretete, amely az emberek szívében él, itt egybeolvadt bizonyos megfoghatatlan feltámadással.

Új jelenség döbbsent meg. Egyszerre csak két teremtmény jelent meg, két *függőleges* állású teremtmény, ragyogott rajtuk az ifjúság. . . Játsozoztak. Nagy sötét hajuk a vállukat verte; végtagjaikat és törzsüket selymes szőrzet fűdte, barna színű és ha fogazatuk kissé sűrűnek is tetszett; igen nagy, igen szelíd és ragyogó szemük oly szép volt, mint a legszebb női szem. . .

Szinte félve — aggódva szemléltem őket és súgva kérdeztem:

— Dániel. . . ezek talán? . . .

— Ezek gyermekek! mondta. . . Kölyökeimberek, épen a harmadkorszakbeli őseink gyermekei, kortársai ezeknek a mastadonoknak, amelyek amott időgálnak a tóban. . . S látod, mily bájosak!

Ordítástéle hangra fölkaptuk a fejünket. Egy fakószínű vad termelt ott, egy zömök vadállat, öklömnyi fogakkal, narancsszínű szőrzettel, amelyet mályvaszínű foltok tarkítottak. Szökdecselt. . . A „kölyökeimberek” megdermedten egyet sem mozdultak. . . Egy-két ugrás csak és a vadállat elkapja őket. Puskánkat vállhoz kapjuk, kettős durranás hangzott tova a tavak vizén; a mastadonok fölkapták a fejüket. A golyó fején találta a vadat, amely maga körül forgott. Attól tartottunk, hogy végvonaglásában haláláért boszut talál állni a gyermekeken, újra rálőttünk, azután odarohantam s beleszúrtam a vad oldalába a késemet. . . A vad felordított s elnyúlt a földön.

Erre a „kölyökeimberek” felé fordultam és mosolyogva szóltam hozzájuk. A fiatal teremtmények kiválsága, hogy átmenet nélkül csapnak át a félelemből a vidámságba. Ezek nevettek, határtalan bizalommal telve, mintha mindig ismertek volna bennünket. A gyermekek már mellettem álltak és kíváncsian nézettek. A kisebbiket ölembe vettem; cseppet sem vonakodott, mutogatta a vörösen napfényben csillogó fogait. A nap lehanyatlott és ugyanakkor egy óriási hold jelent meg keleten. A mastadonok abbahagyták az ivást; visszaindultak: a föld rengett alattuk. . .

Hang ütötte meg a fülünket, előbb mély, aztán éles. Arra felé fordultunk. Ez is függőleges állású vad volt, de felnőtt: fakószínű ember, borzas hajú, idomtalan, de derült arcú, szemei emberiessé tették s olyanok voltak, mint a gyermekekéi. . . Vastag botot tartott a kezében, vagy inkább nyársat. Kissé messzebb egy másik teremtmény áll, nem oly nagy, kissé sugár, kis gyermeket hordott a vállán:

— A mi őseink! — jelentette ki ünnepiesen Dániel.

Eleinte mintha megijedtek volna. De mikor gyermekeiket biztosságban látták, ők is megnyugodtak és bizalommal teljesen nevettek.

Hogyan tudnám lefesteni ennek a jelenetnek áhítatos költészetét? Fölkellették bennem az ifjúságnak minden bensőséges ábrándját, minden vágyakozását, amelyek lelke mélyén zsongtak az otthoni erdők ágai alatt, kielégítették azt a forrongó szükségletet, amely mindig élt bennem, hogy visszahaladjak a korok folyamán, hogy átéljem kissé azt a primitív életet, amelynek szenvedélyes emléke ott él ösztönünk mélyén.

Az est leszállt; a szürkület alig tartott pár percel; a Hattyú Keresztje ott csillogott a történet előtti tájék fölött; ezüstös és gyöngyház-színű hold húzott tova a csillagok közt s a tó fölött széles sugárzó útát vont.

Tűzet gyújtottunk az éjszakában, együtt fogyasztottuk el a magunkkal hozott szárított húst. . . Vendégeink époly nyugodtak voltak, mintha mindig együtt éltünk volna. Ártatlan lények voltak, noha a férfi olyan erős volt, mint a nagy antropoidok és akkora, mint a machairodok. . . Eleinte azt hittem, hogy nincs beszédjük. Csalódtam. A beszéd már a többi élőlény fölé emelte őket. Jeleket váltottak és afféle felkiáltásokat, amelyek tetteik és benyomásaik egyszerű voltához illettek. A szép estén, amelyen a tűz vöröses fénye egybeolvadt a hold ezüstös fényével, vidámak voltunk s jókedvűek, mint a gyermekek, telve azzal a bájos bizalommal, amely elfeledtet a holnap gondját.

És engem is fölséges boldogság fogott el. Ugy éreztem, mintha felfoghatatlan módon megijodtam volna; megijodtam volna magamban és valamennyi ősbőben; egyesítettem keblemben az egész jelent és az egész multat. . . Emlékszem rá, hogy az egyik gyermek elaludt az ölemben; lélegzésének gyöngesze egybeolvadt a szellő bájos hangjával és a távoli forrás üde csörgedezésével. A vadak árnyékba vonultak; éjjeli madarak röpködtek a fák csucsán; a növények részegítő illata íramokban csapott felénk s én végtelen gyengédséggel szorítottam ezt a gyermeket a keblemhez. . .

Ez életemnek legszebb, legmagasztosabb kalandja. És a legsajnálabb. . . Vissza akartam térni. Visszatértem a Kék Hegyek mellé, újra ráakadtam a barlangra. . . De a történetelőtti föld nem volt sehol! Elég volt egy rázkódása, gyenge megrongorogása a föld felszínének, hogy elnyelje a kétszázéves öreg világnak utolsó maradványát!

Fordította: Kováts S. János.

=====

Melancholia

Gályám a bú,
Hajóm a bánat.
Nekifeszítem vitorlámat.

És szálllok, szálllok,
Egyre szálllok! . . .
Jönnek velem borongós álmok.

Hajtják hajómat
Gyors szelek.
Azt sem tudom, merre megyek!

Olyan édes ma
Búsnak lenni
És menni, menni, menni, menni.

Sötét hajón,
Fekete gályán,
Ismeretlen tengerek árján!

Finta Gerő.

Farkas Ödön hangfejlesztő elmélete

V.

Hogy mikor került *Müller-Brunow* könyve a Farkas Ödön kezébe, dátum szerint nem tudhatjuk; de semmi okunk kételkedni abban, a mit könyve 95. lapján maga mond, hogy mikor az új rendszert szerencsés véletlen a kezébe juttatta, neki már voltak ösztön-szerű érzései azokról a miket abban olvasott. És bár Farkas Ö. művében több helyen említi, hogy 27 év tapasztalatait írta meg, egy helyen pedig (97 l.) azt mondja, hogy több mint 10 éve fürkészi az új rendszer titkait, mégis az előrebocsátottak alapján, azt hiszem szabad azt állitanom, hogy azok a tapasztalatok és észlelések leginkább mégis csak 1901 után történtek, miután a *Sándor Erzsí* hangjával megismerkedett. Lehet-e tehát egyszerűbb és természetesebb valami, mint az a feltevés, hogy a Farkas Ödön könyve s egész tanítási eljárása a lehető legszorosabb kapcsolatban van a Sándor Erzsí hangjával.

A dolog természeténél fogva a kapcsolat minden részletét felderíteni már csak azért is nehéz, mert a könyvben Farkas Ö. erre nézve a legkisebb utalást is elmulasztotta; a főbb pontokban azonban egészen könnyen felismerhetjük a dolgok összefüggését.

En a *Sándor Erzsí* hangjának a nyomát mindjárt az új rendszer alap-problémájának, a *primär-hangnak* Farkas Ödön féle meghatározásában felfalálom. A könyv 91. lapján ezt a tételt olvassuk: „Minden énekhangnak megvan a maga természetes alaphangja, mely az egyéni szervezetnek legjobban megfelel. Ez az egyéni hang (nem hang terjedelem) képezi az új természetes hangfejlesztési módnak kiindulási pontját.” Olyan igazság ez, melyet minden józan énektanítónak állandóan szeme előtt kell tartani. Csupán az a baj, hogy a *primär-hang* ilyen általánosságban tartott meghatározásának alig van valami gyakorlati haszna; ebből ugyanis soha senkinek a *primär-hangját* minden kétséget kizárólag meg nem fogja állapítani. Érezte ezt maga Farkas Ödön is, 96. és 104. lapjain jelzi, hogy a *primär-hangot* az egyéni hangsor közepe táján kell keresni; a 98. és 105 lapokon pedig elárulja, hogy az „*tömlő és kissé sötét szíű.*”

Ezek a közelebbi meghatározások azok, a melyek teljesen és tökéletesen fedik a Sándor Erzsí hangját; de a többi általános énekhangra vagy egyáltalában nem, vagy csak a legritkább esetekben találunk. Hiszen az összes természetes *bassus* és *baryton* férfi hangok, továbbá az összes természetes *alt* és *mezzo sopran* női hangok *egész hangsorukban* többé-kevésbé sötétek és tömörek, a nélkül, hogy ezt a tulajdonságot valamely sokat kevesett és mindenféle fogással megindított *primär-hangból* kellene kifejleszteni. Viszont az összes *magas-tenor* és *magas soprán* hangoknak körülbelül 80 százaléka olyan, a melyekben ha van is többé-kevésbé tömörség, de sötét szín alig. A mi pedig a *primär-hang* közép fekvését illeti: hová tegyük pld. csak a *Lévay Ilonka* hangját is, a melyben először is nincs semmi sötét szín, aztán pedig, ha egyáltalán élővalóság a *primär-hang*, akkor az feltétlenül az ő hangjának magas fekvésében, a két vonásu oktávában van, mert minden kétséget kizárólag ott találhatók az ő legsebb, legtermészetesebben hangzó énekhangjai.

Már most vajjon merheti-e valaki azt állítani, hogy azok a hangok, melyekben a *primär-hangok* fent jelzett sajátosságai nem ismerhetők fel, kivétel nélkül mind hibás vagy éppen elrontott emberi hangok? A szigorú tény az,

hogy magának Farkas Ödönnek a keze alatt se fordult meg többet olyan hang, mint a *Sándor Erzsí*, amely valóban egy *tömlő, kissé sötét* közép-fekvésű egyéni hangból mint valami termékeny csirából fejlett ragyogó tünneménnyé s lett ezzel kézzel fogható igazolása a *Müller-Brunow*-féle új elgondolásnak.

A *primär-hang* fogalma kétségkívül alapvető gondolata a Farkas Ödön-féle új énektanítási elméletnek; ez benne a legérdekesebb és legizgatóbb probléma. Ha teljesen ki akarnók fejteni a vele összefüggő gondolatainkat, erről akár külön értékezést írhatnánk. De tán az elmondottak alapján sem lesz túlságosan meglepő, ha a magam részéről kijelentem, hogy én az egész *primär-hangot* a mennyire azt a Farkas Ödön könnyéből és gyakorlati eljárásából ki lehet venni, még a Sándor Erzsí hangjának erős tanúbizonysága mellett is, ez idő szerint még csupán *hypothesisnek* tekintem: egy nagyon hasznos és termékeny *feltevésnek* (mint pld. az aetherrengés a fizikában) a melyhez ragaszkodni lehet is, kell is, de a melynek nevében énekhangokról végső fellebbezhetetlen ítéletet mondani nem lehet. Már pedig Farkas Ö. ítélkezésében s utána az új rendszer híveinek ítélkezésében is kétségkívül ez a fő kiindulási pont.

Még világosabban előtérbe lép a *Sándor Erzsí* hangja s így még egyoldalubbá teszi az új rendszert azokban a tételekben melyek az énekhangnak általában a *fejleszthetőségéről* szólnak, vagyis arról a kérdéssről: egyáltalán *lehet-e*, s ha igen minő mértékig lehet valamely hangot fejleszteni?

Amint láttuk, a Sándor Erzsí hangja a fejlesztetőség legteljesebb mértékét mutatta: mezzo-szopránból magas szoprán lett, a nélkül, hogy eredeti tömörségét és sötét színezetét, vagyis feltételezett *primär-hangját* lényegesen megváltoztatta volna. Farkas Ödön ebből a kivétel esetből azt következtette, hogy ugyanezt többé-kevésbé minden hanggal meg lehet tenni; ezért teszi könyve 91. lapján a következő kinyilatkoztatást: „Minden hangot lehet fejleszteni és ez által növelni, mert valamilyen hangja mindenkinek van, ha csak attól valami betegség vagy születési hiba meg nem fosztotta.”

Nyugodt lélekkel mondhatjuk, hogy az egész könyvnek ez a legfelfületesebb állítása; a melyly szemben az a szigorú tény, hogy olyan teljes és tökéletes hangfejlesztés aminő a Sándor Erzsí volt, többet magának Farkas Ödönnek sem sikerült. Voltak tanítványai, akiket csupán gyakorolt, hangjegyolvasásra szoktatott, de hangjukon a szó igazi értelmében semmitsem fejlesztett. Ilyen volt pld. *Székelhydy Ferencz*, a kinek teljesen kész, kifejlött hangja volt, mikor hozzá került s a ki a nélkül ment el tőle, hogy hangján bármily feltűnőbb változás történt volna. Voltak hangok, melyekkel a legjobb akarattal s hosszas bajlódással sem tudott semmire menni. Ilyen volt többek közt a *Koller János* hangja; mely ritka tömlő, tiszta basszus színezetével a legnagyobb várakozást s a legszebb reményt keltette, de a melynek nehézkességét, recsegését s vibrálását semmiféle módszeres eljárással megszüntetni nem tudta: sőt arra sem volt képes, hogy annak a valóban még ma is figyelemre méltó nyers hanganyagának lefelé és felfelé a szükséges mélységét és magasságát meg tudta volna adni. Még azokban az esetekben is, melyekben a fejlesztés annyiban sikerült, hogy a hangok feltűnő magasságot értek el, pld. a *Sándor Mariska* és *Sárga Jánosné* hangja, még ezekben a legszerencsésebb esetekben sem történt az, hogy a közép-fekvés eredeti mezzo-szoprán hangszíne érintetlen-

nül megmaradt volna. Ez úgy látszik, olyan ritka kivételes eset, melyet semmiféle primár-hang-elmélettel, lélegzési vagy izommozgási mesterkedésekkel előidézni és szabályozni nem lehet.

Én ezzel a sajátsággal, az életemben előmbe került női hangok közt, oly teljes és tökéletes formában csak még egyszer találkoztam: a *Baranyai Jolán* hangjában. *Baranyait* tehát nem a szép szemeiért hasonlítottam Sándor Erzséhez, hanem azért mivel az ő hangjában is épen az a ritka sajátság van meg, ami a Sándor Erzsienek is legfőbb szépsége. A *Baranyai* hangja különben azért is tanulságos lehet ránk nézve, mert tudtommal az a hang minden hókusz-pókusz és különleges fejlesztés nélkül lett otyaná, amilyen s alapjában véve készen volt már azelőtt, mielőtt a Zeneakadémiába került volna.

És valóban a dolog úgy is van. A *Sándor Erzsé* esete a ritka kivételek közé tartozik, amelyről általános himet varrni nem lehet. A szigorú tény az, hogy azon az egyéni, velünk született alaphangon, melyet Farkas Ödön kiindulási pontul megjelöl, *ha magától is nem megy*, fogásokkal és mesterkedésekkel a legkritább esetekben s akkor is a legkorlátoltabb mértékben lehet valamit változtatni. Én megvagyok győződve, hogy amint az olaszokról elismeri Farkas Ödön, hogy azoknak nem igen volt szükségük semmiféle hangfejlesztésre (84. l.): úgy az általános énektanításnai is helyesebb, ha a tanító csupán irányító s megfigyelő szerepet visz s tartózkodik minden erősebb beavatkozástól s kockázatos kísérletezéstől. Mert feltétlenül többet árt a fejlődésben levő hangnak, ha erőszakosan beleszó a fejlődés menetébe, mintha egyáltalán nem csinál semmit, hanem engedi, hogy a természet végezze el, a maga fejlesztő és értelmes munkáját.

Én tehát magának a hangfejlesztés lehetőségének sem vagyok olyan vérmes reményű hirdetője, mint volt Farkas Ödön, aki fel volt villanyozva a Sándor Erzsé hangjával elért, valóban csodás sikeréről, de a melyet a későbbi sikertelenségek vagy kisebb sikerek, kello- értékére szállíthattak volna. Ebből következik, hogy én az énektanító szerepét sem tartom olyan csodatévőnek, mint aminőnek Farkas Ödön, könyvében az új rendszer tanítóit s így természetesen maga magát is feltünteti.

Ha Farkas Ödön tanítással foglalkozó tanítványai a maguk részéről a szerényebben hangzó irányító és megfigyelő szerepet nem vállalnák el, akkor is lehetetlennek tartom, hogy Mesterüknek, két, ezzel kapcsolatos tanítását minden revízió nélkül hagynák.

Az egyiket *Törslefftől* veszi át s az van benne, hogy a hangfejlesztést legjobb hangváltozás idején kezdeni, „mert a porcogók lágyaságuknál és hajlékonyságuknál fogva viaszként idomíthatók, a gyakorlás pedig az egészségnek hasznára válik és a hangváltozás befolyását játékonan elősegíti.” (96. l.) Olyan állítás ez, amelyet csupán ez az új rendszer hirdet és amelynek ellenemond minden más énekelmélet s ellene-mondanak az összes orvosi és egészségügyi munkák. A nőknél ugyan kisebb jelentőségű a hangváltozás, de pld. fiukkal ebben az időszakban, amikor egy erősebb kiállítás is örök életére tönkre teheti valakinek, nemcsak az énekbeli, hanem a beszédbeli hangját is, ilyenkor rendszeres énekgyakorlást végezni s azt állítani, hogy az hasznos az egészségre: valóban képtelenség. Tudtommal, maga Farkas Ödön se követte ezt a tanítását. A zenekonzervatorium rendtartásában, legalább az ő idejében is mindig benne volt az a feltétel, hogy a

fiuk és leányok csak a pubertás után vehetők fel az énektanszakra, mikor a hangváltozáson már átestek.

A másik tanítás a 97. lapon így hangzik: „A primár-hangkeresésnek és gyakorlásának első feltétele az, hogy a hangszervek előbb megszokott működését teljesen felednünk kell, azzal még gondolatban sem szabad foglalkoznunk, minden velünk született vagy felvett szokástól meg kell szabadítani magunkat.” Valóban furcsa utasítás attól az új rendszertől, mely állandóan a velünk született természetes hang természetes fejlesztéséről beszél. S nem is lehet megmagyarázni másból, mint abból a közönséges szokásból, hogy minden új rendszer azt hiszi magáról, hogy vele kezdődik a világ teremtése s ösztönszerűleg igyekszik maga mögött minden hidat felégetni s a régi rendszerektől magát minél tökéletesebben elszakítani.

Ezek után áttérek Farkas Ödön tanításának legkényesebb pontjára: a *registrekre*.

(Folytatása köv.)

Seprődi János.

=====

Találkozás

„Jézus pedig monda néki:
Kövess engem és hagyd, hogy
a halottak temessék el az ő
halottaikat.” Máté 8, 22.

*Kökényvirágos Órhegyen
úgy szállt le, mint az álom.
Ballagtam búsan, csöndesen
homályos esti tájon.*

*Az arcán nem volt alkonyat,
csak hívó, szent nemesség,
és szólt: „Kövess. A holtakat
a holtak hadd temessék.”*

*„Mester”, feleltem, értelek,
te holtra nem haragszol,
de lobbanó tekinteted
most életet parancsol.*

*S az élet mély, mély és csodás,
ha azt te prédikálsz,
és mégis, Mester, megbocsáss,
ha kúsza szívvel állok.*

*A hantoló Antigone
szomoru ősnővérem,
s a Labdakida-átoké
a vérem, sűrű vérem.*

*A völgyből, nézd, felintenek
a fejfák és keresztek,
jó Mesterem, megértetek,
csak engedd, hogy temessemek.*

*De majd, ha hamvadó szemem
nem fátyolozza bánat,
Uram, akkor csak ints nekem:
akkor megyek utánad.”*

Aprily Lajos.

Este

Irt: Tóthy Ernő.

Éles sikoly hasította át a levegőt, mint valami diadalmos dallamos madárhang önelragadtatásban.

Enyhe szellő símogatta meg gyöngéd, szerető, anyai kézzel gyermekeit: a virágokat és alvó fűveket. A kert sötét sarkában pedig három terebélyes, nagy lombu akácfa dugta össze fejét, mint örködő öreg csószók. A kíváncsi hold nagyon szeretett volna keresztülnézni rajtuk és látni, de ők egymáshoz érő lombköpnyegükkel eltakartak mindent. Este volt. Szép, holdvilágos este...

Ternyei becsukta a könyvet és belenézett a sárga villanykörtébe. Komor, hatalmas öreg úr volt. Szófukar, nehézkes búsmagyar. Mióta meghalt a felesége — lehet már vagy tíz éve — teljesen visszavonult mindenkitől, önkényes vezeklésbe s az emberek hónapokig nem látták könnyű sárga csészáját, amelyet kényes két szürkéje ragadott duhajon tova azelőtt majd minden nap délután.

Az emberek nem láttak semmit, de sokat beszéltek...

— Nagyon hirtelen halt meg az a fiatal asszony! — mondta az „Arany Kecse” kerekkepű tulajdonosa, vasárnap délutánokon, sörös összejöveteleken bizalmas körben. — Már én csak azt mondom, hogy nagyon hirtelen halt meg. Tegnap még semmi baja, máma meg már ki van terítve. Nagyon gyorsan történt az. Pedig még csak huszonöt éves se volt szegény.

— Aztán az a temetés is nagyon csendes volt — tódította a szatócs a felvegről. — Már pedig a nagyuraknál nagy cécóval jár az ilyen. Láttam én már nem egyet... Én mindig azt mondom emberek, hiba történt ott, valahol... Csak hogy hát a szegény ember ne ártsa magát az urak dolgába.

— Hát már volt, ahogy volt — szólalt meg egy másik — de az is igaz, hogy kikapós egy fehérszemű lehetett szegény. Emlékeztek a Tar Gyurka esetére?

— Hiszen így szokott az lenni — vélte a korcsmáros — mikor 50 éves korában bolondul meg az ember. No de azért mégse kellett volna...

Itt aztán rendszerint megakadt a beszélgetés és mindenki csendben fűzte azt magában tovább. Lehet, hogy mindenki egyet is gondolt. A gyorslábu, villámkezü gyanu óvatossá és titkolózává formálta át a becsületes arcokat és talán a bort is megízeltetette egy kicsit. Persze, ez nem tartott sokáig s az utóbbi években már csak nagyritkán került róla szó. A feledés hulló, sárga levelei betemették lassan a homályos és piszkos gödröt.

... Az öreg Ternyei aztán felemelte súlyos fejét és ránézett a szemközti függő képre. Tavaszos könyvnyelmu nőalak viritott le rá onnan a banális színbagyadt keretből feledhetetlen mély szemekkel és biboros, dús ajakkal, mint valami kábító illatú, kinyílt rózsa.

Minden este itt ült és olvasott fekete kötésű, gyászos, vastag könyveket néha éjfélig; minden este kellett, hogy ránézzen arra a képre és minden este viasszá sápadt előtte az öreg Ternyei... azóta!

Nem élt azért teljesen elhagyatva az ódon úrilakban. Valaki itt volt még: megiljedt régi emlék. Itt maradt a multból. A leánya: Marietta. Marietta... Az öreg úr bizonyára jobban szerette volna komolyan és fájdalmasan Máriának hívni, vagy könnyedén Mariskának, de valami nem engedte. Marietta! Egy olyan gögös márványfehér teremtesre gondolt e név kiejtésekor

az ember, kihez nem illettek e szürke falak és a hatalmas komor termek. Még valakit hívtak úgy e helyen valamikor: az anyját... És ő volt az egyetlen gyermek: Marietta.

— Az én lányom Marietta — gondolta aztán Ternyei és levette meredt szemét a képről. — Az én vérem! Az enyém! Nem olyan, nem szabad olyannak lennie, mint az... az a másik... Marietta. Nem is lehet... Mert akkor... akkor...

Ezen sohasem mert végigmenni! Érezte: rettenetes lehetne! És enyhe, kissé öntelt rángás elevenítette meg egy pillanatra keserű ráncokkal ielevesett arcát, mint mindig, minden este, ha gyermekére gondolt. Igen. Ugy látszott, hogy olyan a lány, mint az apja. Magába vonult, zárkózott, büszke és nem kell neki senki és semmi. Lehet, hogy majd egyszer később jön idő, amikor... de ez még a határozatlan messziben rejtezett.

Tizenegyet kongatott a falióra.

Ternyei felkelt és kiment a szobából. Sok külön csörgött a zsebében, mert az öreg úr minden este végigjárta az egész portát és minden ajtót gondosan becsukott. Kétszer fordította meg a kulcsot és utána megpróbálta: fog-e vajjon? Nem engedte ezt át sem a szolgának, sem a cselédnek, mintha félt volna valakitől, hogy eljön, pedig még nappal is csak kevesen jártak arra. Egész biztos, hogy enélkül nem tudott volna aludni, mert akkor a túlsó szobában mindig motoszkált volna valaki nem éppen hangosan, de egész éjszaka. Utóljára mindig egy benső szobát hagyott. Ide be is ment óvakodva, loppal és kissé mosolyogva is. Itt aludt Marietta. Megállt ilyenkor az ágya mellett és egy kis ideig némán gyönyörködött. Azután följe hajolt, vigyázva, hogy föl ne ébredjen. És minden este mintegy magát megnyugtatóan csókolta meg boldog álmában fekvő tizenhét éves gyönyörű leányát Ternyei Zoltán.

Most is még csak ez volt hátra. Benyitott a szobába, de nem volt benn senki. Odaugrott az ágyhoz, megtapogatta, pedig látta, hogy üres és hideg, kínosan fehér és érintetlen. Ebben még nem feküdt máma senki.

— A leányom!... Hol van a leányom?... Hol vagy Marietta?... Marietta!... — akarta ordítani, hogy megremegjen belé az egész ház, de nem jött ajkára hang, csak valami sóhajszerű nyögés, mint mikor valakire súlyosan ráütnek s csak a szíve zakatolt bomlott gyorsasággal és hangosan, szinte a torkában.

Szokatlan fürgén perdült ki az ajtón, de hirtelen megállt. Hallott valamit. Kissé megmagyarázhatatlan volt a hang, — ilyenkor este, ily fájoan boldog, — de emberi.

— A kert... A kertből jött! — villant át fején és már rohant.

Vigyázott, de minden lépésének mintha visszhangja támadt volna; a letaposott levelek és virágok haldokoltak sóhajtván. A három akác kissé izgatottan sutogott, mikor odaért, mintha el akarták volna terelni a figyelmét, de már késő volt. Már mindent látott. A leányát látta, a büszke Mariettát, nagyon alázatosan, gyönyörű megadással, boldogan. Olyan volt fehér ruhájában, mint egy kinyílt esti virág, melyre gyöngéden rászállt szerelmese: valami sötét, fekete pillangó.

Ternyeiből csak egy artikulatlan hang tört elő kétségbeesetten... azután zuhanó teste tompán ütdött a földre. És kis idő múlva ismét egy éles sikoly hasított át a fák között!... A három akác ijedten hallgatott el, felemelték fejüket és most már a hold, a kíváncsi hold is láthatott. Ott állt Marietta a holttest előtt mereven le-

csukott szemekkel. A háttérből két kar ölelte át és talán az is tartotta, hogy el ne essék. Tavaszos, könnyelmű nőalaknak látszott így, megölelve a titkos estben. Eppen olyan volt, mint az... az a másik Marietta azon a képen. Csak mégis... most halványabb volt és mozdulatlan, akárcsak a holdsugártól körülcsókolt, gyűrött, fehér ruhája.

Süket volt a csend. Már a gondos, enyhítő szellő is aludni tért. Este volt. Szép, holdvilágos, szomorú este.

=====

Egy Eszme indul...

Egy Eszme jó, robogva, tűzszekéren,
Egy Eszme indul messze, valahol;
Tavaszi fűzek szélingatta ága
És őszi lombok tarka hervadása
Vassal kivert útjára ráhajol.
Egy Eszme indul messze, valahol.

Egy Eszme jó, robogva, tűzszekéren;
Valahol messze indul egy vonat
És maga előtt megkondítja sorra
Az őrházakban a harangokat;
Egy vonat indul messziről az éjnek,
És elibe, a rozzant házikókból
Tisztelegni kilép az őr, a lélek.
S a vassal kivert pálya végtelenjén
Zöld lángok, piros lángok égnak:
Egy vonat indul messziről az éjnek.

És néha jönnek fényes állomások:
Kupolái az eszmék vonatjának,
És néha jönnek elhagyott vidékek,
Ahol a váltók mind tilosra állnak.

És jönnek megrögzött gonosztevők,
A kik a sínre lopják köveik'
És rajongók, kik a mozdony elébe
Önnön veszendő testüket vetik.

Az Eszme jó, robogva, tűzszekéren,
A mozdony nő, de amíg testet ölt,
Csak fojtott, tompa dübörgése hallik,
Mit a ráhajlott fülbe ság a föld.

Reményik Sándor.

Irmengard Henneberger

Elbeszélés. Irta: Emmi Lewald. (Emil Roland.)

Németből fordította: Reményik Sándor.

(11)

A lány pedig minderről mit sem sejtett. Ő csak a naplóját látta Landmann úr kezében. „Ide vele“, kiáltotta és ki akarta csavarni a kezéből. Amaz pedig keményen tartotta. Rövid, úgy tíz másodpercnyi küzdelem támadt. E tíz másodperc végén Irmengard Henneberger jobbját fenyegetően fölemelve állt a félelmes pedagógussal szemben, s annak a lehetősége lebegett a levegőben, aminek felnőtt emberek között nem volna szabad előfordulnia. De ez a lány azok közül való volt, akik bizonyos körülmények közt útni is tudnak. Ebben a pillanatban egy keskeny, hideg kéz hirtelen hátrahajlította Irmengard kezét, s mikor ő csodálkozva hátratekintett, Matild asszony vörös-szőke haja csillámlott a szemébe. Mint egy árnyék, mely némán a földből nő fel, úgy állott váratlanul kettőjük között. „Henneberger kisasszony“, szólt az őt jellemző sajátos fahangján, „ugyan a szándékot nem lehet mindjárt a tettel azonosítani, ha ez a tette a véletlen folytán maradt is el, de ez után a jelenet után mégis kérem, hogy mielőbb távozzék házamból. Nem tűrhetem, hogy valaki férjemmel szemben ennyire elfelejtkezék.“ „Matild!“ kiáltott Landmann úr, „ez mégis csak...“ Ekkor azonban azok a vízszínű, máskor oly semmitmondó szemek, melyeket oly régen ismert, egyszerre új és különös pillantást feleltek feléje; valami felvillámlott bennök oly éles fénnel, mint egy kard, mely a hüvelyéből kirepül. „Georg“, szólt, „jobb lesz, ha a szobádba mégy. Én majd segíték Henneberger kisasszonynak csomagolni; holnap úgy is a városba megy a kocsí és, én rendet és békességet akarok a házamban!“ tette hozzá hosszú, fülledt és kínos szünet után. A tekintete, még inkább, mint a szavai, készítette indulásra Landmann urat; úgy ment el, mint egy álmodó, vagy, mint valaki, akit szédülés fogott el, s nem tudja, mi történik vele...

A két nő egyedül maradt. Matild körüljártatta szemét a szobában; ekkor pillantotta meg a férje képeit. „Tehát már le is rajzolta?“ kérdé gyanakodva. „Na igen“, felelt Irmengard vállat vonva, „mint modell megjár, mint embert azonban...“ „Nos?“ „Utálatosnak találom“, fejezte be őszintén a lány. Matild megnyugvást érzett. „Őn elfelejti, hogy férjemről beszél!“ szólt mindazonáltal élesen; „persze, az előbbi kézmozdulata után, amelynél rajtakaptam, nem igen várhatam rá nézve kedvezőbb véleményt. De magam vagyok a hibás; minek kérdeztem?“ Még mindig a képekre bámúlt. „Hisz önnek tehetsége van“, folytatta aztán barátságosabban, „feltétlenül az Akadémiára kell önt bocsátani! Beszélni fogok a férjemmel, hogy közbenjárjon! Az ön mielőbbi hazatérése elé nem fogunk akadályt gördíteni, mert ön olyan jó volt a fiamhoz s én nem vagyok háládatlan.“ „Ó“, kiáltott Irmengard, „ha tudná, milyen boldoggá tesz engem!“ Mélységes háláérzetétől elragadtatva, lehajolt Matild bágyadtan lefőgő, hideg kezéhez és megcsókolta azt. Matild csodálkozva nézett rá. Ő még sohasem látott ekkora boldogságot, sem azt nem látta, hogy valaki ilyen élénken nyilvánítsa érzését. De ez az Irmengard egyáltalában úgy tűnt föl neki, mint egy más világból, más csillagzatról való teremtés. Fejcsóválva hagyta el a szobát és lement a férjéhez. Az magábamerülve ült íróasztala mellett, s nem vette észre, hogy füstöl a lámpa.

(Folyt. köv.)

A világpolitika hullámai

A bizonytalanság ólomnehéz, setét, sűrű köde üli meg, jobban mint valaha, a világesemények morajló tengerét. Bizonytalanságok, átalakulások, ki nem alakult helyzetek jellemzik a világszituációt. És ez utóbbi ma alapjában véve azt a képet mutatja, melyet mutatott a nagy háború alatt annyiban, hogy mint akkor, ma is két hatalmas folyama dagad előttünk az eseményeknek. Akkor antant és központiak. Ma nyugat és kelet. És úgy látszik, az utóbbi nemcsak teljesen befolyásolja a nyugati politikáját, hanem alkalmas arra is, hogy megbontson súlyos véráldozatokkal megpecsételt és a győzelem által még jobban megszilárdított hitt szövetségeket. Hogy menyiben fogja kelet nemcsak befolyásolni, hanem diktálni a világpolitikát, azt még a jövő mutatja meg.

A keleti szfinx.

A világpolitikai helyzet legutóbbi alakulását két kérdés uralja: a lengyel-orosz helyzet, illetve az orosz bolsevizmus rejtett szándékai és a nyugati hatalmaknak az orosz finx-el szemben követendő politikája.

Az oroszok gyors győzelme kezdetben a lengyelek felett az egész világ figyelmét jobban feljűk terelte, mint a különféle, jórészt megbízhatatlan tudósítások az orosz bolsevizmus helyzetről. A bolsevizmus nacionalista iránya azt egészen új nem várt színben mutatta be és hangulatokat keltett sokfelé Európában, első sorban a németeknél. Akikben ez az új köntösben megjelenő eszme, épen az új köntösnél fogva, viszhangra talált s akiknek volt oka, hogy ne valami tulságosan lelkesedjenek angolokért, franciákért, örömteljes meglepődéssel állapíthatták meg, hogy Anglia most először talált olyan ellenfélre, amely valóban a torkán tartja a kezét, amely eszméi hatalmával, az izlam és szovjetizmus közti eszmerokonság szerencsés felhasználásával Perzsián keresztül az angol világuralom kapuját: Indiát döngeti. Örömmel konstatálhatták, hogy a franciák mesterkelt kártyavára, az imperialista tendenciákat eláruló Lengyelország dűledezni kezd az orosz szélre.

De ezzel s az ebből a szövetségek közt előálló ellentétekkel az antantnak egész épülete is inogni kezd és a világpolitika központja nyugatról Németországon át keletre helyeződik. A minden békék dacára sem szűnt világfelfordulás az antant és Szovjet-Oroszország közti vias-

kodássá lett, mely utóbbi nyíltan kijelenti, hogy nem ismeri el az antant kapitalisták erőszakos békéit, nem tűr egy francia izlés szerinti Lengyelországot, amely Németország és Oroszország elválasztásában bírná, ismét főleg francia vágyak szerint, fő hivatását. Sőt máris beigéri az egykori német területek visszaadását a mai Lengyelországból a németeknek. Ez a Szovjet-Oroszország pedig azt mondja mindezek mellett, hogy igenis ő a népek önrendelkezési jogának alapján áll, de nem úgy mint az antant, amely ezt csak saját céljaira használta fel.

Ha tekintetbe vesszük, hogy a nyugati munkástömegek nagyon érthetően kifejezték azt a szilárd elhatározásukat, miszerint még az Oroszország elleni blokádnál is megkísérik, megérthetjük, hogy Szovjet-Oroszország csak napról-napra félelmetesebb ellenfél lesz a nyugatiak szemében. Ezt igazán nem enyhíti az, hogy naponta olvasunk tudósításokat az ottani rendszer agonizálásáról.

Nyugat politikája.

Lengyelország kérdése és a szovjetkormányal szemben elfoglalandó magatartás elávolodást vont maga után Franciaország és Anglia között, viszont közeledést Olaszország és Anglia közt úgy, hogy ennek a franciák elszigetelése lehet az eredménye. Wrangel elismeréséből nagyon világosan látható lett e részben a francia politika. Franciaország a háború minden áron való folytatását akarja. Anglia ellenben a béke mellett van. Ilyen körülmények közt igazán nem sokat adhatunk Millerand fogadkozásának, hogy a francia-angol szövetséget semmi sem képes megingatni. Hiába a hasonló esetekben megszokott minden szépítgetés, a valóság leplezése, az ellentét megvan és csak napról napra erősödik.

A francia politika mozgató rugója, alapeszméje ebben a kérdésben napnál világosabb. Már fennebb ráutaltunk. Mert a franciának minden győzelme, Elzász-Lotharingia visszakapása, minden megszállás és minden németelűzés dacára csak egyetlen nagy gondja van: Németország. Valóban „post aequitem sedet atra cura.” A nagy gond beleült a lovas nyergébe és vele galoppozik.

Am a világ kalmárja másként gondolkozik. Először is „az üzlet a fő” — „Business is business.” Anglia nem mondhat le egy oly hatalmas gazdasági területről, aminő Oroszország. Másodszor ha Orosz-

országgal létrehozza a gazdasági kapcsolatot, úgy reméli, hogy ez által a bolsevizmus nyomását közép-Ázsiában legalább is enyhítheti. S míg a franciák nem akartak szóba állni Szovjet-Oroszországgal, Lloyd George megkísérelte a gazdasági barátkozást. Ez ugyan mind máig meghiusult, de azért úgy látszik, ő ma sincs a Millerand véleményén, mely szerint Oroszország egyetlen cikket tud exportálni s ez a propaganda. És nem hajlandó Franciaországot követni lengyel politikájában egyáltalán.

Másfelől Giolitti adta ki a jelszót, hogy nem feltétlenül kell a „vae victis” elvét időtlen időig alkalmazni. De ez ismét nem francia politika. A francia elszigeteltség olyas valami, amelyet a rohanó események kényszere hamarabb valóra válthat, mint ma gondolható.

Új világháború.

A lengyel-orosz viszály elhuzódása oly veszedelem, amely egy új világháború magvát rejtheti magában. Az orosz nacionalizmus bolsevista formájának bizonyára a végsőig menő erőfeszítésére számíthatna minden oly nyugatról jövő törekvés, amely jogosulatlan lengyel érdekek örve alatt akarna vele szembeszállni. Amint az első világháború, ez a második is lassan-lassan a maga pusztító körébe vonná az összes államokat. Hogy ebben az esetben mi sors várna Európa máris romlásba taszított gazdasági életére s mily társadalmi rázkódtatások következnek be, felesleges is mondani.

Balogh Arthur.

=====

IRODALOM

Gorkij Maxim: Egy élet regénye

(Gyermekkorom)

Magyarban még nincsen folytatása: ez a legnagyobb hibája Gorkij legutóbb magyarul megjelentetett könyvének — önletrajzának. Mohón, lázzal olvastam végig a lapokat, türelmetlen extázissal vártam, hogy új, érdekes és pozitív részleteket tudjak meg Gorkij életéről, úgy a hogy ő is látta, érezte és élte a dolgokat. S amikor a könyv végére érek, csak akkor veszem észre, hogy Gorkijról az igaziról, az íróról semmit sem tudtam meg, csupán gyermekkorát élhettem át vele gondolataimban. De ez is közelebb hozta hozzám Gorkijt, mert csak ezek után a fázi-

sok után tudjuk valóban megismerni, becsülni, értékelni a nagy orosz. Igaz, hogy gyermekkoráról sem tudtam meg több lényegyet, mint eleddig, de az a közvetlenség, ami az író önvalóságát különösen jellemzi, egy szinte történelmien érdekes pályafutás kezdetét a legérdekesebben vetíti felénk.

Gorkij több kötetes életrajzának eme első kötetében gyermekkorának eseményein kívül egész családja történetét benne találjuk. Szegény közpolgári iparos szülőktől születik. — Nagypapa tipikusan orosz természete miatt — buta, iszákos, kegyetlen, feleségét verő, polgári jómodú, de önző embernek írja Gorkij — szüleinek ott kell hagyniuk a családi házat s ezzel megkezdődik az ő tragédiája is, még megszületése előtt. Amikor pedig atyja váratlanul elhal, a kis gyerek kálváriás élete csak egy láncszem abban az orosz családi tragédia sorozatban, aminek alapoka a nagypapa és az egész orosz miljö természetrajza, a régi rettenetes orosz társadalmi és állampolitikai abszurdumok. Hogy kispolgári környezetben — ahol az egyik nagybátyja még a nagypapa elleni gyilkosságra is felkészül részeg állapotban — jól egyáltalán nem láthat, nem tanulhat, az a régi rendszerből s Gorkij bevezető sorai után természetesen következhetik.

S hogy Gorkij alapján mégis jó marad az erkölcsiörvények szerint is, ebben a környezetben is, az atyja természetének benne fogantatásának, nagypapja áldott türelmének, jószágának és a sors hatalmas erejének kell tulajdonítanunk. Körülötte burjánzik a bűn. Bűnös az egész család apján és nagypapján kívül, a reggel tolvajlással kezdődik, napközben ital, este verekedés, éjjel bosszúból eredő gyújtogatás, hát nem-e a sors hatalmas ereje, hogy ezek Gorkijt nem diszkreditálják, hanem az emberi méltóság és erény piederstáljára emelik.

Szinte nem merem elgondolni sem azt a tragédiát, aminek Gorkij már gyermekkorában részese volt. De Gorkij nem fél a visszaemlékezésről. Ez az ő földi purgatoriuma. Bátorrággal és becsülettel tárja elénk egy egész kötetben át, nem szépítés nem kell, hogy regénnyé gyurja, mert a történetek magok a legregényibb részletek, izgalmasak és meghatározók s azt sem hiszem, hogy egyetlen momentumot is kihagyott volna, amiről tudomása volt. Egyszerű szavakkal, mesterkéletlenül mondja el az ezerborzalmat, ami kamasz koráig éri, de az ő saját élete borzalmosságai, azok csak később következnek.

Életrajza első kötetének megírása is épp oly nagy és hatalmas, mint az események sorozata. Egyszerű stíljá a realisztikus regények legszebb sorait adja, közvetlensége hű tükörképe az orosz viszonyoknak, életnek, társadalomnak, a cselekvések száza pedig legkielégítőbb történelmi adatiára a múlt század orosz alsó polgári osztályának.

Türelmetlenül kell várnunk az életrajz további kötetét, mert azokból is csak felemelőt, emberi méltóságot, az emberi érzések diadalmas-kodását tanulhatjuk meg s mindig előttünk marad az az erkölcsi magasság a melyen Gorkij, az ember már gyermekkorától haladt, hogy a legtehetősebb erve erője legyen a küzdő embereknek.

S. Nagy László.

~~~~~

Nagybánya művészi élete napjainkban.

Egy néhány évtizede már, hogy Nagybánya beírta nevét a művészet-történelembe. Hogyan tette ezt, mi vezette ebben, ezt ma egy távoli perspektívából kellőleg úgy sem tudnók értékelni. Voltak megértő és áldozatkész vezető egyéniségek, kik talán maguk sem sejtették, hogy az elvetett mag mivé fejlődik.

Azóta a Colonia gyarapodott számbelileg és erkölcsileg. Lassan kibontakozott lokális jelentőségéből és mind nagyobb dimenzióju kört teremtett magának, mely egy suggestív erejű örvényként sodorta magába messzi kelet és nyugat művészi lelkeit. Kimagasló egyéniségek adtak erkölcsitekintélyt a coloniának: Holossy, Ferenczy, Thorma, Réti, Iványi Grünvald stb. művészetük, nevük és egyéniségük súlyával viték ki a külföld elismerését a colonia számára.

Jött 1914. s a colonia feirta kapujára „Inter arma silent musae.“!

Ma már a colonia újra fellendült. A régi ismerősök mintha a tegnapot folytatnák felkeresték a régi fabódét*) hol régi barátokat keresnek s eltűnődve néznek a multba mikor hallják: „Elesett! Elveszett Eltűnt“! Az omladozó bódé csak áll s a falára kent festékfoltok mondják: „Igen itt voltak egyszer ők is“!

Ma már csak Thorma János és Réti István elevenítik fel a mult fényét, s az új vendégeket ők vezetik be a nagybányai művészet misztériumaiba. Ismerjük jól mind a kétőt, művészetük felülemelkedik hazai határainkon, s mikor Nagybányával kapcsolatban említjük őket nem hagyhatjuk figyelmen kívül siker-

gazdag állomásait: München, Páris, Budapest... Nem lenne teljes a colonia képe ha nem állanánk meg a fiatalok gárdája előtt. Ott van Ziffer Sándor ki nagy ígéreteiben máris korlátokat döntőgető tehetségének adta jelét. Nem mindennapi egyéniség. Van valami benne a monumentalis construáló erőből, mellyel teljesen önmagát adja. Művészete az én jének majdnem tiszta projectiója, melynek robustus kitörése a legfinomabb összhangba kerül az örök igaz és örök szép egységével. Ma még keres: anyag, érzés, theoria, intuitió örök problémái kölik le. Am e keresgéléssel oly alkotásokat hoz ki, melynek együttese lesz egy új kiforrott picturájának bázisa.

Krisan János mint az impressio-naturalizmus híve igen érdekes és komolyan előadott képeivel emeli a nagybányai colonia értékét.

Mikola András, Réthy Károly, Börcsök Samu mint erős naturalisták elevenítik meg Nagybánya sajátos tónusait. Első rangú rajztudás érvényesül kiegészítőül a jól meglátott valeurököző Mikolánál melynek bizonyos sejtésszerű, decoratív hatása csak emeli művészi összértékét. Ferenczy Valér rézkarcaiban fejezi ki önmagát nagy ösztönéssel.

Külön ki kell emelnem a legfiatalabbak egyikét, Boldizsár Istvánt, ki ma művészi pályájának kezdetén oly eredményeket mutat fel, melyek a legmesszebb menő reményekre engednek következtetni. Nem relativ értékek, hanem abszolút becsű részletek vannak dolgaiban. Am a kezdet magán hordja bélyegét, a természet ugrást nem ismer s lehet bár zseni is valaki, a kezdet, véggel szembeállítva, szikra mit látunk, de a mi rendeltetése nem tudjuk. Mint vendége a coloniának elkerülhetetlenül felhívja figyelmünket Paál Albert egy pár dolga. Szélesen és erőteljesen felfogott szín és forma világa. Képeinek egyszerű bája monumentális erőt sejtet.

Még nagy a sora a colonia tagjainak, kik részint vendégek, részint állandó lakói Nagybányának. Mind szorgalmasan dolgoznak és sok figyelemre méltót alkotnak. Am minden erő és érték csak kifelé érvényesül, önmagában elsenyved; az erőnkben nem bizunk értékeinkben kételkedünk. Várjuk Nagybányát tehát hogy kilép szűk kereteiből s mikor nemsokára eljön az idő, hogy meg kell mutassuk, mi az erdélyi magyar művészet, nem késik mellénk állni.

Daday Gerő,

Késő este, ha hull a hó...

Az ucca sápadt volt és idegen, mint egy ismeretlen vándor feltűnéző árnyéka. Hosszú, hanyag kerti tések mélyültek a dermesztő fehér ségbe... s a házak falai úgy elmosódtak a hóba, hogy csak az apró fekete szemek viruló sötétsége sejtette az ablakszemeket, s a mögöttük szunnyadó kidolgozott munkás élei néhol már-már sipoló tüdejű lihegéseit.

Géber egy menekülő öntudat zavaros hátterével suhant el a hólepel fölött, hogy mozdulataiból teljesen kikapcsolja a „hó!”, „honnán” és „hová” egészséges felkiáltásait. Ment. Valami kergette, hogy menjen, s meggyötört agya már nem is rezonált azokra az észrevételekre, amiket szeme gépezetszerűen magába nyaldosított. Fényes uccákat hagyott a hátamögött, hogy bebujhasson ebbe a zeg-zúgos magány-sóhajításba, ahol kíváncsiság nélkül dőlnek a falnak az oszlopárnyékok.

Aztán megállott; belenézett a házak alamszói szerénységébe és inszibasztó lefegyverezéssel tette fel a kérdést: miért?!... Miért, hogy titok mindaz, ami a falak mögött történik, miért, hogy lestitőtszerű minden alázat, mintha a belepillantástól rettegne, s miért, hogy vannak az embernek percei, amikor minden olyan kicsi a lelkének, mint egy gombostű kivillant feje a bőmlású draperia bíbór oligarchiájában, s hogy ilyenkor éppen a saját élete a legkisebb, a legfélszegebb mélységbe pillantás?

Egy kicsiny ablakból világosság rajzolódott az útra... zavarosan fényes tócsával emelkedve ki a többi tejüvegismaságból. — Géber érezte, hogy roppant gyerekes, amit tesz, de — mint minden ember — ügyes kibuvóval meniette ki magát. Hiszen senki sem látja, s magunk előtt a kigondolás s a tett egy elbírálás alá vonódik és benézett a kicsi, homályos ablakszem.

Az első impressiója zavaros volt; sok embert látott, habár csak négyen voltak a szobában, de a kicsiny-ségben túlsufoltak. Ám már a második másodpercben tiszta szemekkel bogozta ki őket és külön egyénenként adta át kutatnivágása kíváncsi megnyilvánulásának. Egy csontos, barnapiros fő — nyilván a házigazda — egy félénk, kutyatekintetű gnom-

szerű alaknak magyarázott valamit s ökle keményen vergődött az asztalon. Az asztal alsó végén egy öreg anyóka szunyokált s kis cafatos rongyok fityentek le a kezéből. A házigazda mellett jelentéktelen fiatal-asszony merengett, s valami telt fehérséget dédelgetett az ölében. A karja keresztül nyúlt a sok fehér holmin, s a fejét csöndesen oldalt hajlította. — Kedves volt jelentéktelen semmiségében is hiszen asszony volt... s kigombolt bluzza alól telten világított ki fiatal, fehér bőre.

A csontos ököl most felemelkedett, s tulajdonossa ellentmondó kiálásának belevágódott a tölgyfaasztal rengő morozusságába. A fehérség megmozdult az asszony ölében s ő ijedt nyakgörbülettel hajlott e mozgó teltség fölé, hogy vörös kis kezeivel lefoghasson két puha hadonászó öklöcskét... A gyermek! — Géber szívét valami finom melegség járta át, s rajongó tisztelettel nézte az előbb még jelentéktelen polgár-asszony-típust. Anya!... A melle telt; kicsi makacs kezek gombolták szét a bluzát s a jövődönék nyújt meleget ösztönös gondoskodásával.

A csontos ököl is zavartalan fitytyent le az asztalról s bocsánatkérően nézett a fehér apróság felé. A szeméből kihunytt a dac; kemény vonásai kisimultak... Apa volt.

Géber valami nedvességet érzett az arcán... bizonyosan a hó — pirult el ösztönös eltűkolással — és megtörölte a szeméalját. Egy művész barátja szavaira emlékezett vissza... Furcsa volt! Syobáján szürkén terpeszkedett az alkony, s a barátja erősen rágt a cigaretta végét: „Majd tette magad is be fogod látni, — szoltott — hogy az ember életében a legfontosabb a gyermek”. Ő akkor erősen tiltakozott ellene... nem akarta hinni és hivatkozott célokra, életre, egyéniségre. Dühös volt a barátja hangjára és lemondó gesztussára: „Láng, láng... mind ez csak láng; hamar kihamvadó s a legtöbb benne a füst: az ok nélküli ordítózás.” És ime: Talán meg öregedett, talán előtte is varázsát veszítette az a sok „szépség” és „erő”, amit az életünkben hiszünk, vagy belehazudunk, hogy irigyl... ilyen fájdalmasan irigyl ezeket az embereket. Megnézte a kezét: finom, keskeny kéz... ez nem tudna olyan haragosan az asztalra vágni — álla-

pította meg fáradt ajakrándulással... és a szemére gondolt: Nem, már ez sem tudna olyan odaadó alázattal bocsánatot kérni egy ilyen apró, puffok valakitől, akinek szájacskája az anyja tejétől nedves. Lekéstem — hajtotta le a fejét gyötört sóhajítással és e percben megérezte magát, mint kivert, öreg kutyát, akit már nem lehet semmire sem használni.

Nagy volt a csönd, szitálni kezdett a hó s mint egy fekete varju, káprázott rajta Géber nyulánk árnyéka.

A szeme újra az ablakra tévedt: A csontos, nagy ember az asszonya előtt térdelt, s ügyetlen jóindulattal játszott két apró, gömbölyű karocskával. Az asszony mosolygott... anyásan megnyugodott volt az arca s fehér fogai ki-kivillantak keskeny, vértelen ajkai mögül. A vendég: a kicsi, szatyuzált emberforma, alázatos kuncogással igyekezett résztvenni az örömkben s a gyér-világú konyhalámpának fordította kopott, rőt fejét.

Géber összerázkodott. E percben magát látta e kicsi, árva gnomban... és szegénylősen kullogott el az ablaktól.

Ne lopd ki a mások boldogságát, hagyj a falaknak a tiüket... rejtentő idegen cselédnek állani az örömek elé. Fáradtan kullogott az apró házak mellett. Idegen volt e percben mindennek és önmagának is... A hó puha odaadással simult keskeny cipője alá s ulánna szomorú nyomokat mosott el szitálásának bőkezűsége. Kiért az apró házak igénytelen negyedéből s csilingelő szánok siklottak el mellette kaleidoszkopszerű tarkasággal. A köruton már égelt a villamoslámpák karcsú tömege: aranyat permetezett az ég s kellemes parfüm illatot vonszoltak maguk után a finom sziliskfn bundák. Belenézett az előtte föl-fölviruló asszonyi arcokra, de a legfájdalmasabb gyötört: az anyát — nem találta sehol... Az künt maradt az apró házak rejtekében, a fehérre meszelt falak mögött, ahol az élet áldását, magyarázatát nem rontják el lekéselt szellemek.

Kövári Jolán.

Hibalgazítás. Tompa László „Bolg málkapárok” című verséből, mely az Erdélyi Szemle 36. számában jelent meg, a 8. sorban egy lényeges jelző kimaradt. A sor helyesen így van: „Csak hitüket ma durva gond ne szegje.”

Ajánlja kitérő uradalmi
fajborait
nagyban és kicsinyben

Guttman és Fisch
bornagykereskedése
likőr és rum különlegességek gyára

Cluj—Kolozsvár
Str. Regina Ferdinand
(v. Ferenc J.-ut) 67. sz.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Sir. Iuliu Maniu (Szentegyház-u.) 3.

A szerkesztésért és kiadásért felelős:
S. NAGY LÁSZLÓ.

Szerkesztő: Torday József.

Főmunkatársak: Berde Mária, Cholnoky Jenő, Csengeri János, Gyallay Domokos, Makhai Sándor, Márki Sándor, Nagy Géza, Petres Kálmán és Reményik S.

E. ö. fizetési ára:

Egész évre — — — — 160 Leu
Félévre — — — — 80 Leu
Negyedévre — — — — 40 Leu
Egyes szám ára — — — 8 Leu

Megjelenik minden vasárnap. Kéziratokért a szerkesztőség nem vállal felelősséget. Minden cikkért írója felelős. —

Vegye meg

a Színházi Ujságot

Megjelenik minden szombaton.

Az erdélyi magyar közönség kedvence lapja a „Színház és Társaság” Felelősszerkesztő Tóth Sándor. Szerk. és kiadóhivatal Kolozsvár, Str. Iuliu Maniu (Szentegyház-utca) 6. szám. Előfizetési ár egy negyedévre 23 Lei.

Kosztüm, estélyi és utcai ruhák készítését hozott kelméből is elvállal

POLLATSEK BÉLA

MODEEL ÁRUHÁZA

Unió-utca 13. sz., hol a bécsi divat legújabb kreációi állandóan raktáron vannak. Dús választék szövetben, selymekben, bársonyokban.

Legújanyosabb arban eszközöl óra- és ékszerjavításokat

SZATMARI H.

— órák és ékszerész —
Str. Regina Maria (Deák F. u.) 46.

Biasini szálloda- és étterem teljesen átalakítva megnyílt.

Kitűnő honyha, elsőrangú fajborok, francia pezsgők. Szíves pártfogást kérnek

Markovits és Szilágyi tulajdonosok.

Megnyílt a „Központi” Szálloda nyári helyisége!

(volt Nagy Gábor) és Bánffy-palota felőli részen

Sorompó és Király férfisabósága és szövetraktára

Cluj (Kolozsvár) Str. Iuliu Maniu (v. Szentegyház-utca) 2. sz.

Erdély, Bánát és a többi csatolt területek egyetlen gazdasági szaklapja az

„ERDÉLYI GAZDA”

az Erd. Gazd. Egylet hivatalos közlönye Szerkesztőség és kiadóhivatal: Cluj—Kolozsvár, Attila-utca 10 szám.

LOVAG KOLLER JÁNOSNÉ

IDEAL HÖLGYFODRÁSZ ÉS MANIKÜR SZALONJA

Cluj (Kolozsvár) Egyetem-utca 1. szám. Művész. onkológia és hajfestés. Különleges művész. hajmunkák. Parókák. Transzformációk. Bandok. Fonatok. Eredeti külföldi illatszerek. — Kozmetikai cikkek — Üzletvezető: Lótius.

Legideálisabb arcfinomító a

Borostyán Crém

Rövid idő alatt eltünteti a szeplőt, májfoltot. Kapható: FLOHR gyógyszerárban C. R. Ferdinánd (volt Ferenc József-út).

STELLA könyvkötészet

Jutányosan elvállal minden könyvkötői munkát. Készít izléses dobozokat.

Str. Regina Maria (volt Deák Ferenc-ut.) 6—8. Havas-ház.

Üzleti könyvek, nyomtatványok, borítékok, írófelszerelések stb. legújanyosabban szerezhetők be az

Erdélyi Szemle

könyvkiadó és nyomdai vállalatnál. Cluj—Kolozsvár, Strada Iuliu Maniu (Szentegyház-ut.) 3.

Az előkelő világ összes hölgyei ismerik és a francia készítményű

Gyopár Krémet

Székelyi Dr. Biró gyógyszerár

Orizolt

Piata Unirii (volt Mátyás kir.-tér.)

Az Erdélyi Szemle könyvesboltjában

kölesönkönyvtár.

Eladó.

Monostori-ut 62 szám alatt megtekinthető egy teljes waggon szitakéreg (kicsinyben is), továbbá elsőrendű metszett üveges, üzleti berendezés írógéppel és kasszával. Értekezheini ugyanott.

Kalmár Áruforgalmi R.-T.

Str. Regina Maria :—
(v. Deák Ferenc-ut.) 42.

Nagyszaheni Földhitelintézet

előnyös törlesztéses kölcsönt engedélyez 10—50 évre. Ha eladó háza, kertje, földje, szőlője, üzlete, gyógytára, kávéháza, vendéglője stb. van, forduljon bizalommal hozzám. :—

DUNKY KÁLMÁN

Piata Unirii (v. Mátyás kir.-tér) 10 sz.

Eisenstädter és Társai

rövid norinbergi galanterie és toilette cikkek nagykereskedés. Cluj-Kolozsvár, Calea Victoriei (volt Kossuth L.-u.) 1 sz.

Siessen míg a készlet tart:

Goldstein Sándor

bőrraktárába, Piata Unirii 13 (volt Mátyás kir.-tér) udvarban, hol a legolcsóbb napi áron szerezheti be szükségletét.

Árusítás nagyban és kicsinyben!

Olvassuk

az „Erdélyi Szemlét”

Ha finom cukorkát akar, kérjen

Melissát

A legszebb
férfiruhák**RADICS**uniszabónál készülnek!
Mester-utca 7. szám.Szőnyeget, antik butort, ezüstneműt,
porcellánt és műtárgy-kat vesz a

GRÁTZ-féle m ű k e - reskedés

Piata Unirii (v. Mátyás király-tér) 8

Felhívom a b. közönség szíves
figyelmét a mai kor igényeinek
megfelelően ujonnan berendezett

Kóser mészáros-üzletünkre

LEBOVITS TESTVÉREK

Piata Mih. Viteazul (v. Széchenyi-tér.)
(Baumzweig ház.)

ERDÉLYI Kartelen kívüli!

tűzifanagykereskedő, C. R. Ferdinand
(Ferenc J.-ut) 66-68. Ajánlja elsőrangú
tűzifáját olaszra és mázsánsként

Dick Jakab és Fia

Strada Regina Maria (v. Deák F.-u) 5.
A mai naptól július 20-ig nagy nyári
alkalmi vásárt rendez. v v v
Duplaszéles batisztok. Crenadi-
nok. Francia delinek. Selymek,
mosóárak, pamut és gyapjúsző-
vetek stb. stb. rendkívül leszá-
lított áron lesznek elárulva.

Meglepo áraknak a hirdakban megtekinthetők.

CARBID, MŰTRÁGYA

Kizárólagos gyári képviselő Segesváry
és Társal fűszer- és festéknagykeresek.
Cluj (Kolozsvar), Str. Reg. Maria (Deák
F.-u.) 25 és C. Victoriei (Kossuth L.-u.) 10

EURÓPA KÁVÉHÁZ

a legjobb szórakozóhely.
Minden este elsőrendű ci-
gányzenekar hangversenyez

Szolid árak! Pontos kiszolgálás!

PÁLMA

gyékény- és sásfonó telep ajánl
gyékényt bármily nagyságban és
mennységben.

CLUJ (KOLOZSVÁR)

Str. Darabantului (v. Honvéd-u.) 54. sz.

Nyomatott Stief Jenő és Társa könyvnyomdájában Cluj (Kolozsvar) Strada Regina Maria (v. Deák Ferenc-utca) 2. szám.

NŐI RUHÁKAT

LEGSZEBBEN FÉST, TISZTÍT
CLUJ (KOLOZSVÁR), RÓZSA-
UTCA 10. TELEFON: 657 SZ.**DUFER**

László és Társa

drogeriája Piata Unirii (Mátyás kir.-tér) 13.
(volt Bittó üzlet.)Gallért, kezelőt, fehérneműt tisztít az
UNIO GŐZMOSÓGYÁR
Cluj (Kolozsvar)

FENICHEL LAZAR

NAGYENYED
A legszolidabb
fűszer és cseme-
gekereskedésStr. Regina Maria (v. Deák F.-utca) 26
szám alatti étterem modernül átalakítva

SIMPLON-ÉTTEREM

július 1-én megnyit. v Elsőrendű
tisztá konyha és kitűnő fajborok.Pártfogást kér:
az új bérlo.

TÜZIFÁT aprítva és vörö ölenként ajánl

Janovitz és Társa

Cluj—(Kolozsvar) Gyufagyár-utca 15.
Rendelés eszközölhető: Nagy nővérek
tözséjében Piata Unirii Banffy-palota
vagy 127 telefon (bekapcsolva). o o o

A legkitűnőbb magyar koszt Kolozsvar

Pferschy József

Calea Regina Ferdinand (Wesselenyi
Miklós-utca) No. 5. alatti vendéglő-
jében kapható. Havi abonama! Saját
töltesi borok! Elsőrendű cigányzene!

CZIRJÁK KÁROLY gyertya- és szappangyára

Calea Regina Ferdinand. A lefinomabb
tollt szappanok és kitűnő minőségű
mosószappanok állandó nagy raktára.

Gyógyszerész iroda

„PHARMACIA“

Gyógyszerész iroda

Mindennemű gyógyszerészeti ügyek intézője. :::

Gyógyszertárak bérlete, adás-vétel. Allasközvetítés.

Cluj (Kolozsvar), Strada Iuliu Maniu (v. Szentegyház-u.) 3.

NAGY MIKLÓS ÉS KOMJÁTSZEGI LAJOS

ÉTTERME, BOR ÉS SÖRCSARNOKA

Cluj, Piata Unirii (v. Mátyás király-tér) 24 szám (v. Gambirinus)
ujonnan átalakítva megnyit. Szíves pártfog. kérnek: A tulajdonosok.

SOLE SIMON

ELSŐ ERDÉLYRÉSZI RUOGYANTA
BÉLYEGZŐGYÁRA ÉS VESŐMŰIN-
TÉZETE. STRADA NICOLEA JORGA
(V. JÓKAI-UTCA) 2. TELEFON 5-82.Ha liszt ellenében jó kenyereket
akar enni, ne sajnálja az utat a

Kárpát-sütődéig

Strada Memorandului (Unio-utca)
13. sz. Maradok kiváló tisztelettel:
A KÁRPÁT-sütőde tulajdonosa.

Szakács és Zilahyné

a v. Ács féle vendéglőt teljesen átalakítva

„FORTUNA“

név alatt megnyitották. Kitűnő magyar
konyha, tisztán kezelt borok állnak a
közönség rendelkezésére. Minden este
elsőrangú cigányzenekar játszik. v v v

Erdélyi Merkur

Ipari, kereskedelmi és pénzügyi szaklap.

v v Szerkesztőség: v v v

Str. Iuliu Maniu (Szentegyház-u.) 3.

Szabó Jenő női divatruház

Calea Regala Ferdinand No. 5.
Francia és angol őszi újdonságok
teljes választékban raktárra érkeztek.
1 méter bársony — — — 34 Lei
1 méter flanel — — — 17 Lei
1 méter angol szövet costümre 114 Lei
1 méter szövet — — — 48-50 Lei